

งานสร้างสุขภาคใต้ ปี ๕๐
สุขอย่างพอเพียงตามวิถีคนใต้

บทเรียนการขับเคลื่อนการจัดการขยะ
ของเทศบาลตำบลปริก อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา

ขับเคลื่อนแนวคิดของ: รุณ บุญชู ด้วงกลไกทางสังคม

กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ
กระทรวงพาณิชย์

สสส. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

สช. สถาบันส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ

“ขับเคลื่อนแนวคิดขยะฐานศูนย์ ด้วยกลไกทางสังคม”

หลายคนตั้งคำถามต่อคำสั้นๆ ที่เรียกว่า “ขยะ” ที่หลากหลายและแตกต่างกัน คำถามดังกล่าวล้วนแล้วแต่เป็นคำถามที่ต้องทบทวนกัน หรือไตร่ตรองกันหลายชั้น แปลว่า คิดมาก เช่น

คำถามส่วนใหญ่เขาได้ว่า “ใครกันที่ควรเป็นคนจัดการขยะ” และคำตอบก็มักจะตอบกันโดยคนส่วนใหญ่ว่า “เทศบาล/อบต./หน่วยงานราชการนะสิที่ต้องรับผิดชอบ ฉันไม่เกี่ยว”

คำถามต่อมาก็จะถามกันว่า “ขยะเพิ่มขึ้นทุกวันจะจัดการได้อย่างไร” คำตอบก็มักจะตอบมาว่า “ก็เอาขยะไปฝังกลบที่ไหนสักแห่งที่ไกลๆ บ้านฉัน หรือก็เผาขยะมันก็สิ้นเรื่อง อย่าให้ขยะตกค้างนานหน้าบ้านฉันก็แล้วกัน”

คำถามต่อมาก็จะถามกันว่า “จะเอาเงินจากไหนมาจัดการขยะ” คำตอบก็มักจะตอบมาว่า “เทศบาล/อบต./อบจ. ก็ไปหาเงินมาจัดการสิ ของเงินจากรัฐบาลมาสิ จะมาเก็บเงินอะไรจากชาวบ้านอีก ฉันก็เสียภาษีให้ปึ่ หนึ่งก็มากแล้ว จะเอาอะไรกันอีก”

คำถามต่อมาก็จะถามกันว่า “ขยะของใครกันที่นำมาทิ้งบนทางเดิน หรือที่สาธารณะ” คำตอบก็จะมีเสียงดังลั่นมาว่า “ไม่ใช่ของฉันแน่ๆ เพราะของฉันเทศบาล/อบต. เก็บไปแล้วเมื่อเช้า ที่วางอยู่ตรงหน้าไม่รู้ของใคร เทศบาล/อบต. ช่วยเก็บไปเร็วๆ หน่อย”

ยังมีคำถามอีกมากมายที่อยากจะเห็นคำตอบว่า “ขยะของฉัน ฉันขอจัดการเอง ฉันเป็นคนทำให้เกิดขยะ ฉันขอรับผิดชอบ” คำตอบที่อยากเห็นไม่รู้ว่าจะเมื่อไรจะเกิดขึ้นในสังคมไทย แต่ถ้ามองรอบตัวเราไม่กี่ปีที่ผ่านมา เกิดการ

ต้นตอต่อปัญหาขยะ ความเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนไปทำให้คนเราตระหนักต่อปัญหาขยะมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ด้วยขยะยังไม่ได้ถูกระบุว่า “ขยะคือทรัพย์สินส่วนบุคคลที่ก่อให้เกิดขึ้น และต้องรับผิดชอบต่อการกระทำดังกล่าว” ปัญหาขยะก็ยังคงต้องเผชิญกับการหาทางในเขวงกตที่หาทางออกต่อไปไม่รู้เมื่อไรจะเจอ

แลมองกรณีศึกษาที่มีการขับเคลื่อนทางสังคมดีๆ ลักแห่ง เพื่อช่วยกันนำมาเป็นต้นตอความคิดในการตอบคำถามและต่อยอดการทำงาน “**เทศบาลตำบลปริก อ.สะเดา จ.สงขลา**” อาจจะเป็นพื้นที่ศึกษาที่น่าจะนำมาเป็นกรณีหาเหตุและผลถกเถียงทางความคิด เพื่อนำไปสู่การขับเคลื่อนพื้นที่อื่นๆ ต่อไป

สิ่งที่น่าสนใจต่อการขับเคลื่อนการจัดการขยะของเทศบาลปริก คือ การสร้างกลไกทางสังคมที่นำมาสู่การขับเคลื่อนการจัดการขยะที่หลากหลาย ประกอบกับการพัฒนานโยบายเชิงแนวคิดขยะฐานศูนย์ (Zero Waste Management : ZWM) ที่ใช้หลักการคิดอย่างครบวงจรและเชื่อมสัมพันธ์กันอย่างรอบด้าน ตั้งแต่การผลิต การบริโภค และการนำกลับมาใช้ใหม่ ขยะจึงไม่ใช่ขยะ แต่ขยะคือทรัพยากรที่มีคุณค่าและมีมูลค่า ขยะจึงเป็นของทุกคนที่ต้องช่วยกันดูแล

ทำไมต้องจัดการขยะด้วยแนวคิดขยะฐานศูนย์ (Zero Waste Management : ZWM)

การจัดการขยะในอดีตมีแนวคิดบนพื้นฐานแบบตรงไปตรงมา คือ เมื่อผลิตแล้ว ส่งต่อการบริโภค และที่เหลือถูกเก็บรวบรวม เก็บขน เพื่อนำไปกำจัดเรียกง่ายๆ คือ “**ขยะต้องถูกนำไปทิ้ง**” เท่านั้น แนวคิดลักษณะนี้ มีผลต่อวิถีคิดในการจัดการ เพราะเส้นทางการจัดการทุกฝ่ายจะเน้นไปที่การกำจัดมากกว่าที่จะมองไปไกลกว่านั้นว่า ขยะยังมีคุณค่าต่อการนำกลับมาใช้ซ้ำหรือหมุนเวียนเป็นทรัพยากรทดแทนการใช้ทรัพยากรธรรมชาติใหม่มาผลิตสินค้า เพื่อการบริโภคอย่างต่อเนื่อง

การจัดการขยะที่ผ่านมา จึงไม่ได้สนใจหลักการพื้นฐานของธรรมชาติวิทยาของวัสดุ (Material Science) ที่ว่า “**วัสดุทุกอย่างในโลกนี้ล้วนไม่สูญหาย เพียงเปลี่ยนรูปลักษณะของสารเท่านั้น**” แปลว่า ทรัพยากรทุกอย่างในโลกนี้ไม่มีทางหายไปไหน เปลี่ยนรูปของการมองเห็น จากของแข็งกลายเป็นของเหลว กลายเป็นก๊าซ และวนกลับไปกลับมาในสามรูปที่เห็นภายใต้สภาวะการณ์ทางเคมีและฟิสิกส์ที่แตกต่างกันออกไป

ในระยะเวลา 20 ปีที่ผ่านมา แนวคิดธรรมชาติวิทยาของวัดถ้ำได้ถูกนำมาใช้ในแนวทางการจัดการมากขึ้น มุ่งเน้นให้ทุกคนช่วยกันแยกแยะประเภทของขยะ ด้วยวิธีการ 5Rs ได้แก่ ใช้ซ้ำ (Reuse) ลดการใช้ (Reduce) ซ่อมแซม (Repair) นำกลับมาแปรรูป (Recycle) และใช้แล้วเติมได้ (Refill) อย่างไรก็ตามแนวทางและวิธีการดังกล่าวก็ยังไม่สามารถทำให้การจัดการขยะมีประสิทธิภาพและแก้ไขปัญหาได้อย่างเบ็ดเสร็จ เพราะเน้นการทำงานกับผู้บริโภคฝ่ายเดียว ส่วนผู้ผลิตและหน่วยงานรับผิดชอบกับการจัดการไม่ได้ถูกนำเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย

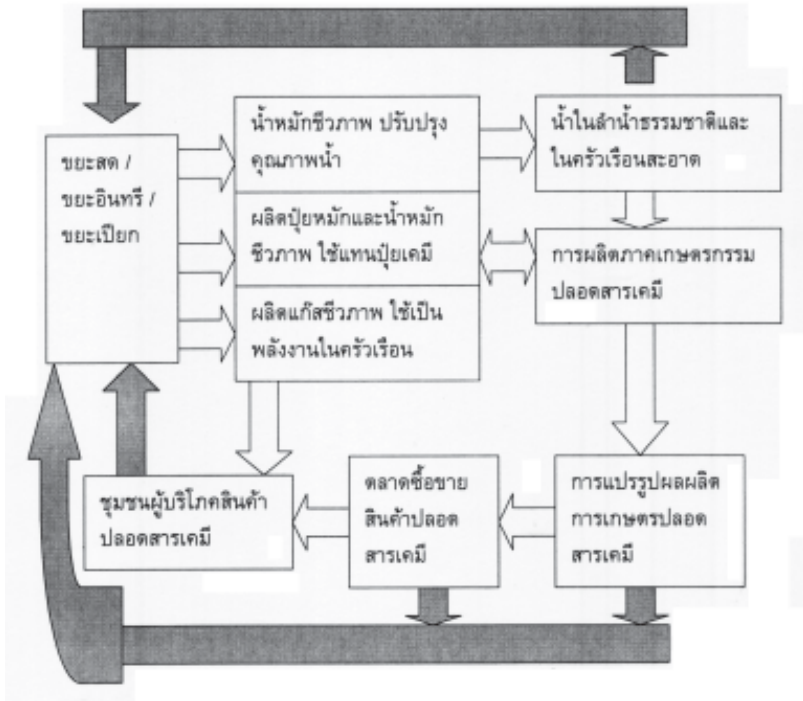
การจัดการขยะฐานศูนย์เป็นแนวคิดที่ต้องการการจัดการแบบครบวงจรและเชื่อมประสาน (บูรณาการ) เรื่องต่างๆ เข้ามาจัดการพร้อมกัน กล่าวคือ ต้องการให้เกิดการคิดการอย่างเป็นระบบและทั้งระบบพร้อมกัน ที่ต่อเชื่อมตั้งแต่วัตถุดิบที่เป็นทรัพยากร การผลิตและการแปรรูปสินค้า การบริโภคสินค้า และวัสดุเหลือจากการบริโภคนำกลับมาทำการผลิตใหม่

“เป้าหมายประสงค์ของการจัดการขยะฐานศูนย์ คือ การทำให้ขยะเหลือน้อยที่สุดและกำจัดส่วนที่เหลือ (residue) ด้วยเทคโนโลยีที่มีประสิทธิภาพ การจัดการขยะฐานศูนย์เป็นการวางยุทธศาสตร์ใหม่ที่ต้องการขับเคลื่อนด้วยพลังจากฐานสังคมที่จะปรับเปลี่ยนวิธีการเก่าๆ ไปสู่การดำเนินการแบบใหม่ที่จะเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมของผู้บริโภคให้เกิดความร่วมมือ”

ดังนั้น สิ่งสำคัญของแนวคิดการจัดการขยะฐานศูนย์ คือ

- ขั้นตอนต่างๆ ของกระบวนการทั้งหมดที่จะเชื่อมตั้งแต่ต้นทางถึงปลายทางย่อมกลับมาต้นทางได้ โดยมุ่งเน้นกระบวนการต่างๆ ที่จะเสริมหนุนจากฐานครัวเรือนและชุมชนรากหญ้า ที่จะขับเคลื่อนผ่านเศรษฐกิจชุมชนเป็นหลัก
- การเชื่อมต่อการผลิตสินค้าตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำ การทำงานของทุกภาคส่วนในสังคมที่ไม่แยกออกจากกัน ชุมชน ธุรกิจ ภาครัฐ
- ผลักดันหลักการภาคธุรกิจเกิดความรับผิดชอบต่อผลิตภัณฑ์ของตนเอง (Extended Producer Responsibility : EPR)
- การสร้างความปลอดภัยไว้ก่อน (The Precautionary Principle)
- การใช้วัสดุที่เอื้อต่อสุขภาพ (Healthy Building Material)
- การใช้สารเคมีอย่างปลอดภัย (Green Chemistry)
- การออกแบบที่เอื้อต่อสิ่งแวดล้อม (Green Design)

ดังรูปที่ 1 ที่นำเสนอให้เห็นตัวอย่างความเชื่อมโยงของกระบวนการทั้งระบบของการนำขยะสด/ขยะอินทรีย์/ขยะเปียก มาใช้ประโยชน์ในระบบ

เป็นมาและเป็นไป

เทศบาลตำบลปริกเป็นเทศบาลตำบลขนาดเล็ก ที่ได้รับการยกฐานะจากเขตสุขาภิบาลเมื่อปี 2542 เขตเทศบาลตำบลครอบคลุมพื้นที่ 4.8 ตารางกิโลเมตร มีประชากรประมาณ 13,000 กว่าคน อาชีพส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรสวนยางพาราในพื้นที่ ประชากรของเทศบาลส่วนใหญ่กว่าร้อยละ 90 นับถือศาสนาอิสลาม กระนั้นก็ตาม ความเป็นชุมชนที่อยู่ร่วมกันของประชาชนที่นับถือศาสนาแตกต่างกันก็มิได้ละทิ้งความเป็นชุมชนร่วมกัน

ปัญหาสิ่งแวดล้อมชุมชนเป็นปัญหาพื้นฐานของชุมชนต่างๆ ในเทศบาลตำบลปริก การพัฒนาเศรษฐกิจของพื้นที่ได้ทำให้การขยายตัวของความเจริญวัตถุเข้ามาสู่ชุมชนมากขึ้น อีกทั้งพื้นที่ของเทศบาลตำบลปริกเป็นพื้นที่ต่อเชื่อมการพัฒนาระหว่างเมืองหาดใหญ่กับชายแดนไทย-มาเลเซีย ทำให้เส้นทางการคมนาคม

ขนส่งในพื้นที่ที่ได้รับการขยายเส้นทางใหญ่ขึ้น มีการลงทุนในพื้นที่รอบข้าง โดยเฉพาะโรงงานอุตสาหกรรมได้มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมกลายเป็นปัญหาสะสม ต่อเนื่อง และสร้างความรุนแรงให้แก่ชาวบ้านมากขึ้น และมากขึ้นมาโดยตลอด

การเปลี่ยนแปลงการเมืองของพื้นที่เทศบาลตำบลปริกในปี 2542 เป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่ทำให้ปัญหาสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ได้รับการดูแลมากขึ้น และสร้างกระบวนการให้เกิดการตอบสนองของชาวชุมชนต่อการแก้ไขปัญหาชุมชนของตนเองมากขึ้น

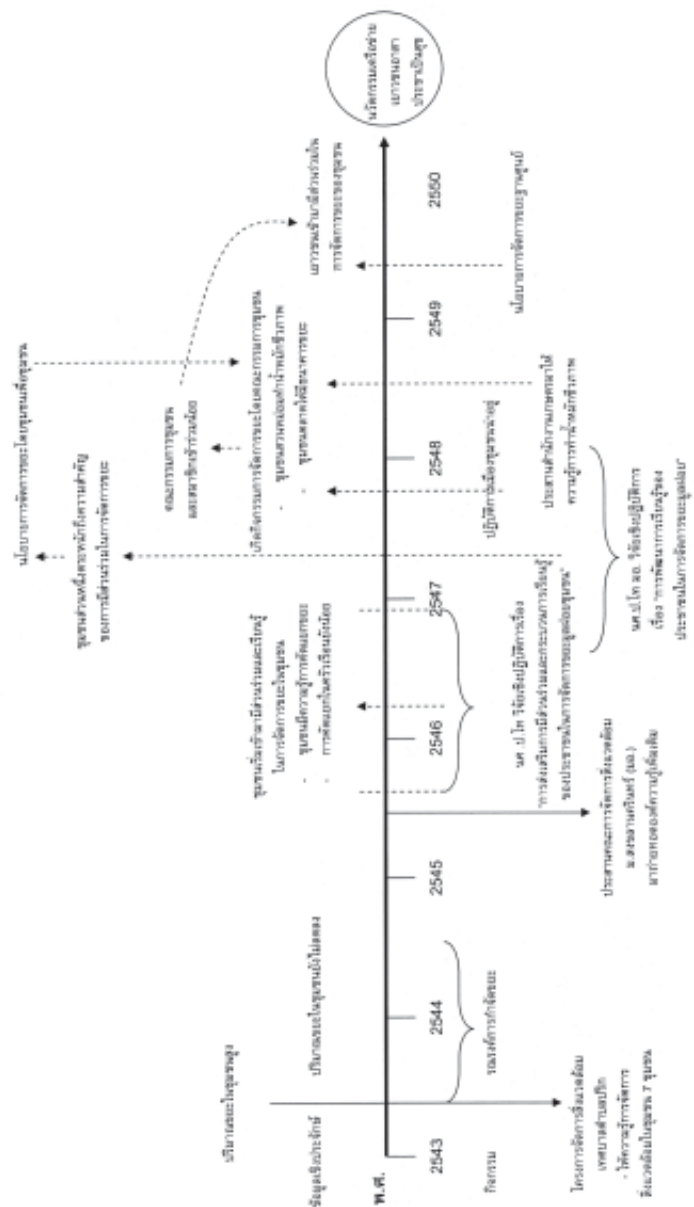
ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่สำคัญของเทศบาลปริก คือ ปัญหาน้ำเน่าเสียในคลองปริกและปัญหาขยะที่มีจำนวนมากในเขตเทศบาล ปัญหาขยะเป็นปัญหาสิ่งแวดล้อมเรื่องแรกๆ ที่ถูกหยิบนำมาสู่การแก้ไขปัญหา ด้วยยุทธวิธี (tactic) หลากหลายรูปแบบ เริ่มด้วยการให้ความรู้แก่ชุมชน การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม การทดลองผิดทดลองถูกจากงานวิจัยเชิงปฏิบัติการของนักศึกษาปริญญาโท การวางทิศทางการพัฒนาไปสู่เมืองน่าอยู่ด้วยการสนับสนุนจากองค์กรพัฒนาเอกชนที่ไม่แสวงหากำไร (NGOs) การพัฒนากลไกภาคประชาสังคมใหม่ที่บูรณาการอาชีพและสิ่งแวดล้อมไปพร้อมกัน การพัฒนากลไกการขับเคลื่อนการจัดการขยะใหม่ (ธนาคารขยะ นำหมักชีวภาพ เครือข่ายเยาวชน) และสุดท้าย การปรับเปลี่ยนแนวคิดเชิงนโยบายสู่เป้าประสงค์เชิงนโยบายที่จะจัดการขยะฐานศูนย์

นอกจากยุทธวิธีดังกล่าวแล้ว การพัฒนาแต่ละยุทธวิธีจำเป็นต้องพัฒนากลไกใหม่ๆ ที่หลากหลายมาสนับสนุน และเชื่อมโยงประเด็นต่างๆ เข้ามาสู่การปฏิบัติการทางยุทธศาสตร์ร่วมกัน หรือที่เรียกว่า บูรณาการเชิงแนวคิดและการปฏิบัติการสู่การเชื่อมโยงกระบวนการขับเคลื่อนไปพร้อมกัน กลไกที่ถูกพัฒนาขึ้นที่สำคัญ เช่น กลุ่มอาชีพของแต่ละชุมชนที่แตกต่างกัน ธนาคารขยะ และเครือข่ายเยาวชนอาสา

จากรูปที่ 2 แสดงถึงเส้นทางการพัฒนาการจัดการขยะ 1 ของเทศบาลปริกที่ขับเคลื่อนผ่านมาตลอดระยะเวลา 7 ปี ซึ่งการขับเคลื่อนดังกล่าวจะเห็นได้ว่ามีทั้งการใช้กลไกภายนอกเข้ามากระตุ้นการดำเนินการให้มีการขับเคลื่อนขณะเดียวกัน กระบวนการภายในเองที่มีการปรับเปลี่ยนในระดับพื้นที่ ให้เกิดรูปธรรมขึ้นมา

1 รูปภาพดังกล่าวนำมาจากรายงานสรุปสำหรับผู้บริหาร เรื่อง นวัตกรรมบริการสุขภาพปฐมภูมิ เครือข่ายเยาวชน “เยาวชนอาสาประชาเป็นสุข” หน้า 2

เส้นทางภาพพัฒนาการจัดการขยะ

การขับเคลื่อนแนวคิดขยะฐานศูนย์

ขยะฐานศูนย์เป็นแนวคิด สิ่งสำคัญของการจัดการขยะด้วยแนวคิดนี้ คือ การสร้างกระบวนการขับเคลื่อนทางสังคม ที่ทุกคนต้องเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งโดยทั่วไปทุกคนมักจะบอกว่าหน่วยงานปกครองควรเป็นคนรับผิดชอบ แต่ในกรณีของเทศบาลตำบลปริกก็บมองในแง่หนึ่ง ที่เรียกว่า การสร้างกลไกทางสังคมใหม่ ผ่านการปรับเปลี่ยนแนวคิดผู้มีอิทธิพลต่อการจัดการขยะ ที่จะมีอิทธิพลต่อสังคมให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

ใครเป็นผู้มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติการทางสังคม คำตอบสั้นๆ ของหลายพื้นที่จะบอกว่า “ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน นายก อบต.” คนในสังคมฝากความหวังกับคนไม่กี่คนในตำแหน่งการปกครอง ที่คาดหวังว่ากลุ่มคนเหล่านั้นจะมีอิทธิพลเพียงพอต่อการจัดการขยะ แต่ในความเป็นจริง กลุ่มคนเหล่านั้นมาจากการเลือกตั้ง การทำงานอะไรสักอย่าง กลุ่มคนเหล่านั้นจะไม่ยอมสูญเสียฐานคะแนนเสียงโดยเด็ดขาด โดยเฉพาะการพัฒนาที่มีผลกระทบต่อความรู้สึกที่ไม่ดีของประชาชนในชุมชนต่อการทำงานพัฒนาในชุมชนนั้น ยิ่งไปกว่านั้น การทำงานใดๆ ที่ทำแล้วไม่ได้คะแนนเสียงเป็นผลตอบแทนจากคนในชุมชนเลย ย่อมไม่ทำให้เสียเวลาเสียงบประมาณ และเหนื่อยกายโดยเด็ดขาด ประเด็นตรงนี้เอง ที่ประชาชนทั่วไปจึงโยนภาระอันหนักอึ้งกับการจัดการขยะให้กับคนกลุ่มนั้นต้องรับผิดชอบ

คนในชุมชนในเขตเทศบาลตำบลปริกก็มอองในแง่หนึ่งเหมือนกัน แต่ยุทธวิธีของผู้บริหารกับเปลี่ยนวิกฤติดังกล่าวให้เป็นช่องทางของการทำงานโดยภาคประชาชน เมื่อชุมชนรับรู้และเข้าใจถึงผลจากการจัดการขยะที่ทำงานโดยเทศบาลอย่างขาดการมีส่วนร่วมจากประชาชน ทำให้การกำจัดขยะไม่ทันกับการเพิ่มมากขึ้นของขยะ ผู้บริหารของเทศบาลจึงสนับสนุนให้ชุมชนได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของความรับผิดชอบดังกล่าว ด้วยการสร้างกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับขยะขึ้นมาใน 2 ชุมชน ชุมชนตลาดใต้ก็ทำกิจกรรมธนาคารขยะ ขณะที่อีกแห่งหนึ่งชุมชนส่วนหม่อมทำกิจกรรมน้ำหมักชีวภาพ

กิจกรรมดังกล่าวอาจจะดูแล้วไม่เห็นเกี่ยวกับการจัดการขยะตรงไหน???? ถ้าดูกันผิวเผินก็จะบอกว่าไม่เกี่ยวข้อง แต่ดูกันดีๆ จะพบว่านี่แหละคือจุดเริ่มต้นของกระบวนการจัดการขยะ ลัดส่วนของปริมาณขยะสด

หรือที่เรียกว่า ขยะอินทรีย์ มีสัดส่วนถึงร้อยละ 40-60 ของปริมาณขยะทั้งหมดในชุมชนและเขตเทศบาล ถ้าดึงขยะส่วนนี้ออกมาจากกองขยะที่เทศบาลต้องเก็บขนทุกวันได้ ปริมาณขยะจะหายไปประมาณครึ่งหนึ่ง ขณะที่ในอีกส่วนหนึ่งขยะรีไซเคิล หรือขยะที่สามารถนำกลับมาแปรรูปใช้ใหม่ได้ มีสัดส่วนประมาณร้อยละ 40 ของปริมาณขยะทั้งหมดของชุมชนและเขตเทศบาล ซึ่งขยะส่วนนี้มีมูลค่าทางการตลาด นำมาซื้อขายได้ โรงงานอุตสาหกรรมมีความต้องการนำกลับไปใช้ใหม่เป็นวัตถุดิบการผลิต การทำธนาคารขยะเป็นกลวิธีหนึ่งที่จะดึงให้คนในชุมชนได้เห็นคุณค่าเชิงมูลค่าทางเศรษฐกิจ พุดง่ายๆ **“เก็บมาฟรี ไม่เสียเงิน เสียแต่แรงกาย แต่เดินกลับบ้านได้เงินซื้อกับข้าวเข้าบ้าน”**

แต่การพัฒนาธนาคารขยะหรือการผลิตปุ๋ยหมักหรือน้ำหมักชีวภาพก็มีใช้คำตอบสุดท้ายที่เป็นสูตรสำเร็จให้ทุกแห่งประสบความสำเร็จ ที่เทศบาลตำบลปรึกก็เช่นกัน วันหนึ่งที่กิจกรรมดังกล่าวก้าวเดินไปถึงจุดที่ทุกคนเหนื่อยล้า กิจกรรมนี้ก็จะลดแรงกระแทกต่อสังคม และหลายคนก็จะหลุดจากวงจรตรงนี้ออกไป การปรับเปลี่ยนเชิงนโยบายและโครงการที่จะเข้ามาหนุนเสริมให้กิจกรรมของชุมชนเกิดการขับเคลื่อนได้จะกลายเป็นอิทธิพลใหม่ต่อการขับเคลื่อนของสังคม

กลไกทางสังคมใหม่ที่มีอิทธิพลต่อชุมชนที่ถูกเสนอขึ้นมา คือ เยาวชนในชุมชน ที่อาจจะมีความพร้อมในระดับหนึ่งของการทำกิจกรรม

เครือข่ายเยาวชนของชุมชนเพื่อการจัดการขยะ

โดยทั่วไปการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมจากคนในชุมชนมักจะได้อำตอบว่า **“ไม่มีเวลาร่วมงาน ต้องไปทำงานต่างถิ่น เสียเวลาทำมาหากิน และที่สำคัญ เหนื่อย!!! ร่วมงานแล้วไม่เห็นได้อะไร”** กระบวนการมีส่วนร่วมจากคนในชุมชนจึงมักจะสะดุดบ้างเป็นบางครั้ง ในบางพื้นที่ก็ล้มไม่เป็นท่าเลย ความต่อเนื่องในการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมจากคนในชุมชนจึงหยุดลง โดยไม่มีคำอธิบายที่ดีกว่าในการที่จะบอกว่า **“ประชาชนมีส่วนร่วมแล้วได้อะไรมากมาย โดยไม่รู้ตัว”**

คำตอบของผู้ใหญ่ดังกล่าวข้างต้น จึงกลายเป็นที่มาของผู้ขับเคลื่อนกระบวนการมีส่วนร่วมรายใหม่ คือ เยาวชน หรือที่เรียกกันสั้นๆ ง่ายๆ ว่า เด็ก

ผู้ใหญ่มักจะตัดสินใจหรือบอกเสมอว่า เด็กมีเวลา มีแรงงานเยอะ อีกทั้ง ถ้ามีกิจกรรมให้เด็กทำ เด็กจะได้ไม่ต้องไปเล่นหรือมั่วสุมในทางที่ผิด ด้วยเหตุนี้เอง กระบวนการขับเคลื่อนนำเยาวชนออกมาร่วมทำงานสาธารณะจึงเกิด

ในระยะแรก ผู้ประสานงานหรือคนขับเคลื่อนงานนี้ ต้องออกแรงผลักดัน เมื่อยปาก หมดแรง แถมด้วยคำสรรเสริญเล็กๆ น้อยๆ จากผู้ปกครองเด็ก ถึงแม้ว่า การทำงานนี้จะถูกพัฒนาจากความถูกต้องอย่างเป็นทางการ คือ จดหมายขออนุญาตจากเทศบาลถึงผู้ปกครองของเด็กแต่ละคนขอให้เด็กมาร่วมงานก็ตาม ผู้ปกครองหลายคนก็ไม่เห็นด้วย บางคนก็ให้ความสนใจให้ความสำคัญ ก็อนุญาตให้เด็กมาร่วมงานได้

การนำเด็กมาร่วมงานไม่ใช่เรื่องง่าย เด็กในชุมชนมีหลากหลาย ตั้งแต่อายุแตกต่างกัน เด็กมาก (4-5 ขวบ) ถึงวัยรุ่น (13-15 ขวบ) การหลอมรวมให้เด็กเกิดความเข้าใจต่องานจนร่วมกันทำงานได้ต้องใช้ความพยายาม อดทน และหากวิธีหลากหลาย ให้เด็กๆ เหล่านั้น มีความรู้และตกลงทำงานร่วมกันได้ อีกทั้ง ต้องให้เด็กเกิดการยอมรับที่จะทำงานเหนือโดยไม่ได้รับค่าตอบแทนมากมายนัก หรือที่เรียกว่า “ทำงานอาสา มีแต่อ้อมท้องเมื่อทำงาน ได้ความรู้ได้เที่ยว เท่านั้น ไม่ต้องเรียกกร้อหาเงิน”

การพัฒนาเด็กขึ้นมาจึงเป็นการสร้างกลไกใหม่ทางสังคมขึ้นมาเพื่อเป็นแรงกระตุ้นและช่วยเหลือให้คนในสังคมเข้าใจต่อการทำงานเพื่อสังคมมากขึ้น กระบวนการเริ่มจากการสร้างกลุ่มเด็กให้เกิดความสนใจที่จะทำงานร่วมกันเป็นทีม โดยมีทั้งการให้ความรู้ สร้างโอกาสในการออกไปดูกิจกรรมต่างๆ ของคนอื่น ๆ และสุดท้ายนำไปสู่การปฏิบัติภารกิจจริงในพื้นที่ กระบวนการที่เกิดขึ้นจึงเป็นการใช้ชุดความรู้และความต้องการของเด็กเข้ามาช่วยสนับสนุนการดำเนินการ

ผลจากกระบวนการอาจจะทำให้เห็นได้ว่า การสร้างกลไกใหม่ทางสังคม โดยมีเด็กเข้ามาขับเคลื่อน ทำให้เห็นได้ว่า ผู้ใหญ่ในชุมชนเข้าใจต่อการทำกิจกรรมของเด็ก ขณะเดียวกัน ชุมชนเองก็ได้เด็กจำนวนหนึ่งมาทำงานให้ชุมชนโดยไม่รู้ตัว เด็กจึงเป็นตัวจักรในการขับเคลื่อนเฝ้าติดตามและเป็นผู้ชักจูงให้สังคมได้เห็นความหมายของสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลให้สุขภาวะของชุมชนมีการพัฒนาไปด้วย

รูปที่ 3 แสดงขั้นการพัฒนาเครือข่ายเยาวชนจากกระบวนการจนนำไปสู่ผลกระทบที่เกิดขึ้น

สรุป

ขยะเป็นอะไรกันแน่ ระหว่าง “สิ่งที่ทุกคนไม่ต้องการ” หรือ “ทรัพยากรที่มีคุณค่า สามารถนำมาใช้ได้อย่างต่อเนื่อง” การจัดการขยะฐานศูนย์เป็นแนวคิดที่ต้องการให้เกิดการปรับวิถีคิดหรือมุมมองใหม่ๆ ที่เข้าใจธรรมชาติ วิถีชีวิต และวิถีการผลิตไปพร้อมๆ กัน เปรียบได้ดัง “แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง” ที่ต้องการให้เห็นการสร้างฐานจากวิถีของครัวเรือนต่อเชื่อมไปสู่ชุมชน และผลลัพธ์สุดท้ายสังคมจะได้ประโยชน์จากการดำเนินการ

สุดท้าย สิ่งสำคัญที่ทุกคนอาจจะมองข้ามไป คือ การที่สิ่งแวดล้อมดีขึ้นได้รับการดูแลจากทุกคนในสังคม ย่อมส่งผลต่อตอบสนองต่อการมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นไปพร้อมกัน สุขภาวะองค์กรรวมถึงเกิดขึ้นได้จากการเชื่อมต่อจากหลากหลายแนวคิดที่ทุกคนคิดว่า ตัวเองอาจจะไม่ใช่บุคคลสำคัญ แต่การจัดการขยะต้องการให้ทุกคนเป็นบุคคลสังคมของสังคมที่จะร่วมกันรับผิดชอบ และเห็นสังคมมีสุขภาวะและสิ่งแวดล้อมที่ดีไปพร้อมกัน

